

VASPITNO-OBRAZOVNI RAD ŠKOLE

Margareta Skopljak¹

Filozofski fakultet,

Univerzitet u Banja Luci, Bosna i Hercegovina

Nataša Kovačević²

IN Fondacija – fondacija za unapređenje socijalne inkluzije djece i mladih u BiH,
Banja Luka, Bosna i Hercegovina

Primljen: 30.6.2020.

Prihvaćen: 25.11.2020

UDK: 371.121:371.212.72

DOI 10.19090/ps.2020.2.156-168

NEUSPJEH UČENIKA U OSNOVNIM ŠKOLAMA IZ UGLA PEDAGOGA

Apstrakt

Opšti cilj našeg istraživanja je opisati i razumjeti školski neuspjeh učenika u osnovnim školama iz ugla pedagoga. Kako bi se realizovao opšti cilj krenulo se od temeljnog istraživačkog pitanja koje glasi: Koje su aktivnosti pedagoga u oblasti rada koji se odnosi na školski neuspjeh učenika. U tu svrhu primjenili smo kvalitativno istraživanje, tehniku fokus grupe. Učesnici u fokus grupi su pedagozi iz osnovnih škola. Kvalitativnom metodom kodiranja izradili smo kodno stablo s pripadajućim područjima, kategorijama i dimenzijama. U finalnoj verziji kodnog stabla oblikovano je 1 područje, 3 kategorije sa pripadajućim dimenzijama. Izdvojene kategorije su: uzroci školskog neuspjeha, prevencija školskog neuspjeha i načini rješavanja školskog neuspjeha učenika. Dobijeni rezultati su pokazali da je najveći uzrok školskog neuspjeha učenika neprilagođeni nastavni sadržaji, porodični problemi, nezainteresovanost učenika i uticaj vršnjačke grupe. U oblasti prevencije i rješavanja problema školskog neuspjeha učenika pedagozi uglavnom primjenjuju iste oblike savjetodavnog razgovora sa učenicima i nastavnicima, kroz časove odjeljenske zajednice učenike upoznaju sa različitim tehnikama uspješnog učenja, podstiču njihovo samopouzdanje i saradjuju sa nastavnicima.

Ključne riječi: uzroci, prevencija i rješavanje školskog neuspjeha, kvalitativno istraživanje i fokus grupa.

¹ margareta.skopljak@ff.unibl.org

² kovacevic.natasaf@hotmail.com

Uvod

Uloga pedagoga u školi nije oduvijek bila ista, ona se mijenjala kroz historiju. U početku je pedagog bio samo pomoć direktoru s ciljem što uspješnijeg pedagoškog vođenja i usmjeravanja škole. Danas je on nositelj interne razvojno-pedagoške djelatnosti (Ledić, Staničić i Turk, 2013). Počevši od uloge savjetnika koji pomaže direktoru i učenicima koji imaju problema u učenju i ponašanju, njegova uloga se transformisala u stručnjaka koji svojim djelovanjem podstiče i unapređuje cjelokupni vaspitno-obrazovni proces. S obzirom na to da je razvojna uloga pedagoga primarna, područja rada pedagoga svoja uporišta nalaze u razvojnom ciklusu, konceptu učinkovite škole i konstruktivne organizacije (Staničić i Resman, 2020). Konstruktivne organizacije odnosi se na školu kao organizaciju u okviru koje svi učesnici u vaspitno-obrazovnom procesu svoja znanja, iskustva i vještine neprestano razvijaju kroz proces učenja i promjena, te na taj način utiču na globalni razvoj škole. Od navedenih pristupa naše interesovanje najviše je usmjereno na razvojni ciklus, i u okviru njega oblast djelovanja koja se odnosi na veoma bitno i aktuelno polje rada pedagoga – praćenje razvoja i postignuća učenika. Školski uspjeh predstavlja jedan od indikatora kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada. Zbog toga je naše interesovanje usmjereno na područje rada koje se odnosi na identifikaciju, prevenciju i rješavanje učeničkog neuspjeha, kao dijela oblasti djelovanja pedagoga.

Školski neuspjeh može predstavljati veliki problem, ne samo za učenike, već i za njihove roditelje, nastavnike i stručne saradnike. Učenički neuspjeh se uglavnom opisuje kao neispunjavanje postavljenih vaspitno-obrazovnih ciljeva (Gutvajn i Ševkušić, 2013). Doživljavanje školskog neuspjeha ne sadrži samo objektivno i subjektivno reagovanje na školsko postignuće, već i uticaj povratnih informacija o tome kako drugi vrednuju učenikovo postignuće (Brković, 1994). Učestali neuspjeh obeshrabrjuje, guši inicijativu i koči razvoj, čini školu nemotivirajućom sredinom. Na taj način se bude negativne emocije učenika. Stalno doživljavanje neuspjeha, dovodi do opterećenosti, nezadovoljstva, nesigurnost i straha učenika, te umanjuje zainteresovanost i želju za daljim radom. Pored toga, doživljavanje neuspjeha u školi izaziva gubljenje samopouzdanja u svoje sposobnosti i smanjuje motivaciju, a kao posljedicu ima povlačenje djeteta u sebe (Bilić, 2001). Dakle, neuspjeh učenika negativno utiče na nivo samopouzdanja učenika. Kontinuirani neuspjeh dovodi do niskog samopoštovanja, samoodbacivanja i nižih obrazovnih očekivanja (Gutvajn, 2009).

Kada su u pitanju uzroci školskog neuspjeh učenika, najčešće je riječ o sniženim kognitivnim sposobnostima učenika, nedostatku motivacije, nedostatku radnih navika, neznanju kako da uče i kako da organizuju svoje vrijeme, te negativnom stavu prema školi i učenju. Uzroke školskog neuspjeha možemo podijeliti u tri grupe: 1) društveno-ekonomske (socijalno- porodične prilike); 2) biološko - psihološke (sam učenik); 3) pedagoški nedostaci vaspitno - obrazovnog procesa (Trnavac, 1996). Na osnovu prikazanih grupa uzroka školskog neuspjeha učenika možemo zaključiti da su

uzroci školskog neuspjeha višestruki i složeni, i obuhvataju širok dijapazon različitih uticaja. Nadalje, Bašić i Kranželić Tavra (2005) takođe navode četiri faktora školskog neuspjeha: 1) učenik - nizak IQ, motivacija, anksioznost, osjećaj odbačenosti od strane učenika i odraslih u školi, poteškoće u učenju; 2) škola - emocionalna klima u školi, vještine i znanja učitelja, metode i tehnike poučavanja, vjerovanja i stavovi zaposlenih u školi o učenicima i poslu; 3) porodica - saradnja porodice i škole, uključenost porodice u školovanje, stavovi porodice prema školovanju, socioekonomski status porodice; 4) društveni kontekst - strukturisani planovi i programi, kojima se ne uzima u obzir individualnost učenika. Dakle, uzroci školskog neuspjeha mogu biti u samom učeniku, pri čemu se misli na opšte zdravstveno i psihičko stanje učenika, njihova interesovanja, sposobnosti, motivaciju, stavove, vjerovanja i sl. Porodica je jedan od faktora neuspjeha, odnosno porodična klima, struktura porodice, obrazovni nivo roditelja i odnos porodice i škole. Pored samog učenika i porodice na školski uspjeh mogu da utiču organizacija i kvalitet vaspitno-obrazovnog procesa u školi. Na primjer, odnos broja učenika i nastavnika, odnosno prosječan broj učenika po jednom nastavniku igra veoma važnu ulogu. Sa smanjenjem broja učenika po nastavniku, uspjeh učenika bi trebao rasti (Slavin, 1989).

Prevenција školskog neuspjeha odnosi se na aktivnosti koje imaju za cilj sprečavanje javljanja školskog neuspjeha učenika. Silva i Evans (Sylva & Evans, 1999) navode da je prije bilo kakve prevencije neophodno odgovoriti na tri pitanja: Koja prevencija je najefektnija? Kada je najbolje vrijeme za prevenciju? Kada možemo biti uvjereni da je i prevencija odgovarajuća? Zbog toga je veoma važna saradnja i timski rad pedagoga i nastavnika u kreiranju vaspitno-obrazovnog procesa u kojem će predupređivanje školskog neuspjeha biti protkan kroz sve aktivnosti. Međutim, važno je napomenuti da je nerealno očekivati da će primjenom određene tehnike učenja ili aktivnosti, u kratkom vremenskom periodu, postići uspjeh. Važno je da se shvati koliko je kompleksna prevencija školskog neuspjeha i da samo kontinuiran rad može imati dugoročne pozitivne ishode (Senge, 1990). U prevenciji školskog neuspjeha učenika veoma važnu ulogu ima motivacija i uvažavanje individualnih sposobnosti učenika. Ako su zadaci previše složeni, onda učenici neće biti zainteresovani za njihovo rješavanje, jer će očekivati neuspjeh. Sa druge strane, ako su zadaci previše jednostavni, učenici će opet odustati, jer su im takvi zadaci dosadni (Eraković, 1995). Dakle, treba utvrditi koje su to mogućnosti i sposobnosti učenika, i shodno tome prilagoditi im nastavne sadržaje, zadatke i aktivnosti.

Rješavanje školskog neuspjeha je odgovoran posao koji zahtijeva mnogo znanja i truda, a na kraju i mnogo odgovornosti. Za ovu aktivnost je neophodno mnogo pripreme i detaljnog planiranja. Preporuke za rješavanje školskog neuspjeha učenika su: pokušaj homogenizacije prema sposobnostima učenika, strategija intervencije prema stilovima učenja, savjetodavne strategije, i opšte preporuke (Malinić, 2007):

- Sistem nastave sa paralelnim grupama razradio je Sikinger (Sikinger, 1900, prema: Kocić, 2002). U njegovom modelu učenici su razvrstavani u četiri

homogene grupe prema intelektualnim sposobnostima. Svaka grupa radi po posebnom nastavnom planu i programu, koji je prilagođen sposobnostima određene grupe. Izdvajanje učenika koji ostvaruju školski neuspjeh u posebna odjeljenja, odnosno stvaranje homogenih odjeljenja, je navedeno kao jedno od najboljih rješenja za sve učenike. U prilog tome ide to što nastavnici mogu da pripreme nastavu koja je u skladu sa sposobnostima učenika, te učenici mogu da napreduju vlastitim tempom.

- Strategija intervencije prema stilovima učenja se razvija kroz interakciju nasljednih faktora i sredinskih uticaja. Mnogi autori ističu kako su obrazovni ishodi učenika bolji, ako se nastava prilagođava stilu učenja učenika. Do sada se pokazalo da ne postoji jedan univerzalno dobar stil koji će svim učenicima obezbijediti uspjeh, ali poučavanje učenika u skladu sa stilovima koji su njima svojstveni doprinosi boljem školskom uspjehu (Bethan, 1995).
- U savjetodavni model su uključeni sljedeći elementi: očekivanje vrijednosti, samoeфикаsnost, naučena bespomoćnost, interni i eksterni lokus kontrole, opažanje lične kontrole i elementi atribucione teorije (Bleuer 2002, prema: Malinić, 2007). Model počinje upoznavanjem savjetnika sa ulaznim varijablama, koje su organizovane u tri cjeline: 1) eksterne varijable (porodica, vršnjaci, škola, nastavnici, težina zadatka); 2) kognitivne varijable (mentalne sposobnosti i stavovi, vještine, stilovi učenja, predznanje) i 3) afektivne varijable (dispozicije, psihološki razvoj, ciljevi). Ove ulazne varijable se kombinuju kako bi se došlo do učenikovih životnih ciljeva. Kombinujući ulazne varijable i ciljeve učenika ide se ka tome da se utvrde sposobnosti učenika i želje za postignućem. Nakon toga učenik prolazi kroz nivo opredjeljanja. Prednost ovog modela je što djeluje motivišuće na učenike, i što se uvažavaju njihovi životni ciljevi i želje.
- Preporuke za planiranje i realizaciju uspješnih programa intervencije su: razvijati strukturu podrške učeniku; ciljeve, očekivanja i plan intervencije potrebno je skicirati u glavnim crtama; imenovati jednu osobu zaduženu za interventni plan; saradivati sa porodicom; organizovati grupne sastanke sa učenicima paralelno sa porodičnom interakcijom; očekivati i kontrolisati ometanja u radu (Hoover- Schultz, 2005, prema: Malinić, 2007).

Ljudi su socijabilna bića, i samim tim socijalna interakcija ima ključnu ulogu u njihovom kognitivnom razvoju. Naime, Vigotski polazi od teze da se individualni razvoj ne može posmatrati izvan socijalne sredine u kojoj postojimo i da socijalna interakcija ima ključnu ulogu u kognitivnom razvoju (Vigotski, 1983). Ukoliko učenici ostvaruju neuspjeh u školi mogu se organizovati radionice i aktivnosti u okviru kojih će učenici raditi zajedno i saradivati i na taj način podsticati jedni druge ka zoni narednog razvoja. Dakle, od stručnih saradnika se očekuje da se bave identifikovanjem, praćenjem i otklanjanjem uzroka školskog neuspjeha učenika, ali i da kroz savjetodavno-instruktivni rad pomognu učenicima koji imaju teškoće u učenju ili neke socijalne i emocionalne probleme (Gutvajn i Ševkušić, 2013). U prilog ovome navešćemo nekoliko istraživačkih podataka koje možemo indirektno dovesti u vezu sa našim istraživa-

njem. Uzrokom učenikova neuspjeha u školi često se smatra lijenost i nezainteresiranost, nedovoljno predznanje i druge okolnosti (Cikač, 2016). Emocionalni i ponašajni problem su uzroci smanjenog školskog postignuća učenika. Za učenice to su problem pažnje, fizički problem, povučенost, a kod dječaka to su problem depresivnosti, povučенosti, delikventnog ponašanja (Mikas, 2012). Istraživanja su takođe pokazala da je najveća povezanost školskog neuspjeha sa simptomima depresivnosti i agresivnosti (Vulić-Prtorić & Lončarević, 2016).

Uvidom u ranija istraživanja došli smo do saznanja da školski neuspjeh ima veliki uticaj ne samo na samu ličnost učenika, već i na cjelokupan kvalitet vaspitno-obrazovnog procesa. S obzirom da pedagog u okviru svog rada planira i realizuje aktivnosti koje su vezane za školski uspjeh učenika smatrali smo značajnim da istražimo ovu problematiku. Međutim, proučavajući relevantnu literaturu zaključili smo da gotovo da nema istraživanja koja su imala za cilj da „dublje“ istraže odgovore pedagoga o ličnom angažmanu u oblasti identifikacije uzroka, prevencije i načina rješavanja školskog neuspjeha učenika. Stoga je za nas upravo to bio izazov da sagledamo neuspjeh učenika iz ugla pedagoga.

Metod

U našem radu sproveli smo kvalitativno istraživanje, tehnika fokus grupa. Glavna prednost kvalitativnih istraživanja je prikupljanje podataka koji sadrže detalje, te se u njima nastoji podsticati individualnost i kreativnost učesnika. Ovim istraživanjima otvara se sasvim nova dimenzija prikupljanja informacija, te se može koristiti i veliki broj informacija neverbalne komunikacije (Bumber i sar., 2001). Fokus grupe se odnose na polustrukturiran oblik grupnih interakcija. U njima se kroz proces socijalne konstrukcije značenja omogućuje transformacija iskustva učesnika (Trbojević, 2019).

Opšti cilj našeg istraživanja je opisati i razumjeti školski neuspjeh učenika u osnovnim školama iz ugla pedagoga. Kako bi se realizovao opšti cilj krenulo se od temeljnog istraživačkog pitanja koje glasi: Koje su aktivnosti pedagoga u oblasti rada koji se odnosi na školski neuspjeh učenika. Na osnovu opšteg istraživačkog pitanja, izvedena su sljedeća specifična istraživačka pitanja:

- Koji su uzroci školskog neuspjeha učenika?
- Koja je uloga pedagoga u oblasti prevencije školskog neuspjeha učenika?
- Na koji način i šta pedagozi rade u oblasti rješavanja školskog neuspjeha učenika?

Organizovana je fokus grupa namjerno odabranih učesnika koji imaju zajednička obilježja. Radi se o homogenoj grupi čiji su učesnici bili pedagozi iz šest osnovnih škola u banjalučkoj regiji. U toku razgovora vodilo se računa da im se omogući maksimalna fleksibilnost pri davanju odgovora. Instrument, protokol za fokus grupe, određen je unaprijed definisanim grupama pitanja koja se odnose na uzroke, prevenciju i načine rješavanja školskog neuspjeha učenika. Pored ispitanika i moderatora u

fokus grupi je bio i zapisničar. Fokus grupa trajala je oko 90 minuta i snimana je kao audio-zapis. Na osnovu višestruke rekurzivne analize obradili smo dobijene podatke (Braun and Clarke, 2006). Ova analiza obrade podataka obuhvata sljedeće faze: 1. transkripciju, 2. kodiranje, 3. analizu, 4. zaključivanje i 5. pisanje izvještaja. Kvalitativnom metodom kodiranja izradili smo kodno stablo s pripadajućim područjima, kategorijama i dimenzijama. U finalnoj verziji kodnog stabla oblikovano je 1 područje, 3 kategorije sa pripadajućim dimenzijama,

Rezultati i diskusija

U skladu sa specifičnim istraživačkim pitanjima, putem kvalitativne metode kodiranja, izdvojili smo 3 kategorije sa pripadajućim dimenzijama: *Uzroci školskog neuspjeha*, *Prevenција školskog neuspjeha* i *Rješavanje školskog neuspjeha*.

1. Kategorija: Uzroci školskog neuspjeha učenika.

U skladu sa uzrocima školskog neuspjeha učenika, koji se navode u literaturi (Cikač, 2016; Mikas, 2012) i školski pedagozi sa kojima je obavljan razgovor navode slične razloge zbog kojih učenik postaje neuspješan u školi. U *Tabeli 1.* navedeni su karakteristični narativi.

Tabela 1.

Isječak iz šeme kodiranja: Uzroci školskog neuspjeha

NARATIV	INICIJALNO KODIRANJE: UZROCI ŠKOLSKOG NEUSPJEHA
Primjer 1: „ <i>Školski neuspjeh nastaje i zbog nemogućnosti učenika da savladaju gradivo zbog svojih intelektualnih mogućnosti, odnosno nemogućnosti da savladaju školski program</i> “.	Uzroci školskog neuspjeha: neprilagođeni nastavni sadržaji.
Primjer 2: „ <i>Učenici koji dolaze iz razorenih porodica (svađe među roditeljima, razvod braka, loša finansijska situacija) najčešće ne postižu dobar uspjeh u školi.</i> “.	Uzroci školskog neuspjeha: porodični problemi.
Primjer 3: „ <i>Školski neuspjeh je posljedica pritiska koji nastaje zbog zadavanja previsokih ciljeva. Ti ciljevi se odnose na želju učenika da dobiju visoku ocjenu, a ne mogu je dobiti, pa na taj način dolazi do disbalansa između učenikove želje i mogućnosti. Do neuspjeha dolazi jer učenici nisu redovni na nastavi, lažu</i>	Uzroci školskog neuspjeha: učenik (disbalans želje i mogućnosti, intelektualne poteškoće, demotivisanost, problemi u vladanju i ponašanju).

<p><i>roditelje, izlaze u kasne sate, ne donose školski pribor, pri čom ometaju nastavni čas, privlače pažnju, ulaze u rasprave sa nastavnicima, ne mogu da prepoznaju kvalitete u sebi“.</i></p>	
<p>Primjer 4: <i>„Isto tako uticaj grupe (grupa vršnjaka ili starijih učenika u školi) igra veoma važnu ulogu u uspjehu učenika“.</i></p>	<p>Uzroci školskog neuspjeha: vršnjačka grupa</p>

Razloge školskog neuspjeha prema navedenim odgovorima pedagoga možemo razvrstati u četiri grupe: 1) učenik kao faktor školskog neuspjeha (demotivisanost, intelektualne poteškoće, nezainteresovanost, nezrelost, nerazvijene radne navike i neznanje kako da uči), 2) porodica kao faktor školskog neuspjeha (nezainteresovanost roditelja za uspjeh učenika u školi i pretjerana zaštićenost od strane roditelja), 3) škola kao faktor školskog neuspjeha (preobiman nastavni plan i program, insistiranje na tome da učenici znaju sve što piše u udžbenicima ili što im nastavnici kažu, škola ne može da prepozna interesovanja i sposobnosti učenika i da ih usmjeri ka njima) i 4) vršnjačka grupa kao faktor školskog neuspjeha (neadekvatno korištenje slobodnog vremena sa vršnjacima).

Na osnovu iznešenih iskaza pedagoga možemo zaključiti da djeca osnovnoškolskog uzrasta nisu svjesna činjenice da treba da uče zbog sebe, zbog svoje budućnosti. Njihova motivacija je dobra ocjena, i da roditelji ili nastavnici budu zadovoljni. Dakle, unutrašnja motivacija je nerazvijena ili slabo razvijena. Isto tako, vršnjačke grupe igraju veoma važnu ulogu. Učenici se zbog različitih razloga, mogu previše vezati za grupu vršnjaka. Po mišljenju pedagoga najčešće se radi o grupama gdje je veoma važno da se status i položaj zasluži tako što će se činiti razni nestašluci, a što se može itekako odraziti na njihov uspjeh u školi.

2. Kategorija: Prevencija školskog nespjeha učenika.

U oblasti prevencije školskog neuspjeha učenika, u toku intervjua, pedagozi su naveli da obavljaju različite aktivnosti. Navedene aktivnosti prikazaćemo u *Tabeli 2.*

Tabela 2.

Isječak iz šeme kodiranja: Prevenција školskog neuspjeha

NARATIV	INICIJALNO KODIRANJE: PREVENCIJA ŠKOLSKOG NEUSPJEHA
<p>Primjer 1: „<i>Počijem od nižih razreda. Djeca ne znaju da uče. Radimo na tome da ih naučimo kako da odvajaju bitno od nebitnog. Primjenjujemo razne radionice, koristimo se kognitivnim mapama, radimo aktivnosti koje su vezane za konkretan predmet u okviru kojeg učenici imaju poteškoće</i>“.</p> <p>Primjer 2: „<i>Iskoristim časove odjeljske zajednice u okviru kojih učenicima predstavim metode i tehnike učenja, ali se trudim da to uradim na što zanimljiviji način i da oni to shvate. Nekada pozovemo i roditelje da ih upoznamo sa ovim problemom, ali iskreno tome pribjegavamo rijeđe, jer ne nailazimo uvijek na saradnju</i>“.</p>	<p>Prevenција školskog neuspjeha: primjena različitih tehnika učenja na časovima odjeljske zajednice</p>
<p>Primjer 3: „<i>Ukoliko mi nastavnici ukažu na problem, odnosno da neki učenici ili čak čitavo odjeljenje ima tendenciju da ne shvati nastavni sadržaj, pa samim tim i ostvari slabiji školski uspjeh, organizujem savjetodavni razgovor. Ako ih je više onda zajedno sa razrednikom osmislim plan učenja. Pored toga, sarađujem i sa nastavnicima. Čak i njima prezentujem određene radionice</i>“.</p>	<p>Prevenција školskog neuspjeha: individualni savjetodavni razgovori i timski rad sa nastavnicima.</p>
<p>Primjer 4: „<i>Ono što uvijek radim i pokušavam da osvjestim kod učenika jeste da su oni jaki, staloženi, pametni, da mogu mnogo više nego što sami misle. Odnosno, pokušavam da im podignem samopouzdanje, a smtram da to u konačnici i rezultira boljim školskim uspjehom. U suprotnom školski neuspjeh proizvodi lošu sliku o sebi i generalizuje neuspjeh u školi u opšti neuspjeh</i>“.</p>	<p>Prevenција školskog neuspjeha: motivisanje i jačanje samopouzdanja učenika.</p>

Većina odgovora pedagoga u vezi rješavanja školskog neuspjeha odnosila se na savjetodavni razgovor sa učenicima. U okviru tih razgovora pedagozi upoznaju učenike sa različitim metodama i tehnikama učenja, ali i realizuju radionice za nastavnike koje obuhvataju različite tematike vezane za školski neuspjeh. Tokom razgovora u fokus grupi došli smo do saznanja da pedagozi rade na razvijanju samopouzdanja učenika koji ostvaruju neuspjeh. Međutim, nismo saznali koje konkretne aktivnosti obavljaju u okviru podsticanja učeničkog samopouzdanja. Ono što iznenađuje je činjenica da se malo spominju roditelji, kao bitan faktor u školovanju djece. S obzirom da smo već na osnovu iskaza pedagoga utvrdili da je učenicima veoma važno da roditelji budu zadovoljni njihovim uspjehom, smatramo značajnim uključiti i roditelje u aktivnosti koje obuhvataju prevenciju školskog neuspjeha učenika. Ipak, odgovori pedagoga ukazuju da je zajednički rad pedagoga, nastavnika i porodice slabo zastupljen u oblasti prevencije školskog neuspjeha. Možemo zaključiti da veliki značaj u prevenciji školskog neuspjeha imaju pedagozi, ali da daleko veće efekte u oblasti prevencije školskog neuspjeha učenika vidimo u timskom radu stručnih saradnika, nastavnika i roditelja.

3. Kategorija: Rješavanje školskog neuspjeha.

Ukoliko se uporede odgovori pedagoga na pitanja o prevenciji i rješavanju školskog neuspjeha može se uočiti mnogo sličnosti. U *Tabeli 3* navedeni su specifični iskazi za ovu kategoriju.

Tabela 3.

Isječak iz šeme kodiranja: Rješavanje školskog neuspjeha

NARATIV	INICIJALNO KODIRANJE: RJEŠAVANJE ŠKOLSKOG NEUSPJEHA
<p>Primjer 1: „<i>Radimo sa predmetnim nastavnicima. Skrećemo im pažnju na to da učenik ima probleme pri učenju i da bi trebalo da obrate pažnju. Insistiram da se ocjenjuje ono što učenik zna, ne ono što ne zna. Da slaba ocjena iz predmeta ne znači da je dijete loš čovjek, neznalica ili nesposobnjaković</i>“.</p> <p>Primjer 2: „<i>Uvijek se trudim da sa nasatvnicima osmislim kako da učenicima približi nastavni sadržaj, pa da učenici dobiju bolju ucjenu i da se osjećaju bolje</i>“.</p>	<p>Rješavanje školskog neuspjeha: Rad sa nastavnicima (metodički aspekti i ocjenjivanje).</p>
<p>Primjer 3: „<i>Sa učenicima radim različite radionice. Dovedem učenika (individualno ili grupno) na razgovor, pa</i></p>	<p>Rješavanje školskog neuspjeha: Rad sa učenicima (tehnikе i plan učenja).</p>

<p><i>mu polako objasnim zašto je važno da ostvaruje dobar uspjeh u školi. Potom mu pokažem tehnike učenja, koje možda ne zna, a koje mu mogu pomoći, ili čak zajedno osmislimo plan učenja, da vidimo kada i koliko sati treba da uči, kako da izvuče ono što je bitno iz lekcije i sl.“</i></p>	
---	--

Kao i u oblasti prevencije pedagozi u oblasti rješavanja školskog neuspjeha ističu značaj upoznavanja učenika sa metodama i tehnikama racionalnog učenja, kao i individualnog i grupnog savjetodavnog razgovora. Pored toga, pedagozi na polju rješavanja školskog neuspjeha rade na kontinuiranom praćenju ocjena i radu sa nastavnicima. Većina pedagoga je naglasila da je teško pridobiti učenike, ali i roditelje za saradnju. Ističu da učenici često smatraju da razgovor sa pedagogom predstavlja jedan vid kazne. U većini slučajeva učenici bivaju poslani na razgovor sa pedagogom pod inicijativom nastavnika. Nadalje, ono što pedagozi nisu spomenuli, a smatramo veoma značajnim u ovoj oblasti, jeste identifikacija interesovanja i želja učenika, ali i blagovremeno prepoznavanje emocija. Mišljenja smo da uvažavanje i pomoć učenicima na osnovu timskog rada roditelja, nastavnika i stručnih saradnika uveliko podstiče poboljšanje njihovog uspjeha. Dakle, jedno od rješenja školskog neuspjeha učenika bila bi kontinuirana saradnja učenika, nastavnika i roditelja, kojom bi pedagog koordinirao.

Proučavajući literaturu došli smo do saznanja da postoji određeni broj istraživanja koja su se bavila problematikom neuspjeha učenika. Shodno tome, navešćemo neka za koja smatramo da su direktno i/ili indirektno povezana sa rezultatima našeg istraživanja. Istraživanja su pokazala da su najčešći razlozi školskog neuspjeha odsustvo volje i koncentracije za učenje, ljenost i neadekvatna didaktičko-metodička obučenos nastavnika (Gutvajn, 2009), te da konstrukt prihvaćenosti od strane drugova nasuprot odbačenosti od strane drugova predstavlja sržni konstrukt za uspjeh u životu u sistemu konstrukata neuspješnih učenika (Gutvajn, 2010). Takođe, značajan broj stručnih saradnika ukazuje na složenost i delikatnost sopstvene uloge u procesu izbora adekvatnih strategija podrške neuspješnim učenicima (Gutvajn i Ševkušić, 2013), dok nastavnici smatraju da su neuspješni učenici uspješni u vanškolskim aktivnostima i da im dodatna nastava pruža mogućnosti u pogledu rada sa njima (Malinić, Đzinović i Jakšić, 2015). Na osnovu mišljenju učenika školski neuspjeh je njihovo lično pitanje i odgovornost, te zbog toga niko ne bi smio da na njih vrši pritisak ili da ih ucjenjuje (Džinović, 2009).

Zaključak

Uloga pedagoga u radu sa neuspješnim učenicima predstavlja nedovoljno istraženo područje. Rezultati našeg istraživanja ukazuju na to da pedagozi ne vide aktivnosti nastavnika kao potencijalne uzroke školskog neuspjeha učenika i da učenici u tom uzrastu ne uče zbog sebe

već zbog roditelja i drugih ljudi koji su im važni u životu. U oblasti prevencije i rješavanja školskog neuspjeha pedagozi su navodili slične odgovore. U obe oblasti rade radionice sa učenicima (tehnike racionalnog učenja), obavljaju savjetodavni razgovor sa učenicima i roditeljima. Ono što je različito u oblasti rješavanja školskog neuspjeha učenika, u odnosu na prevenciju je taj da u taj dio aktivnosti uključuju i nastavnike. Pedagozi su saglasni da je teško „pridobiti“ učenike za saradnju, ali i roditelje bez kojih je veoma teško riješiti problem školskog neuspjeha.

U cijeloj diskusiji ne može se dovoljno naglasiti koliko je važna saradnja pedagoga, nastavnika i porodice u identifikaciji, prevenciji i rješavanju školskog neuspjeha učenika. Rad pedagoga sa neuspješnim učenicima nije jednostavan, jer zahtjeva potpuno angažovanje i predanost stručnih saradnika i nastavnika koji bi trebali da doprinesu tome da učenik ostvaruje što bolje rezultate. Shodno dobijenim rezultatima došli smo do zaključka da bi pedagozi trebali više pažnje posvetiti socijalno-emocionalnim problemima učenika (pažnja, adaptacija), te njihovim individualnim sposobnostima, potrebama i interesovanjima. Zbog toga je veoma važno da se pedagozi i nastavnici što kvalitetnije u toku inicijalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja upoznaju sa različitim tehnikama racionalnog učenja. U okviru tih tehnika izdvojili bi mentalne slike, povezivanje, projekcija, asocijativna tehnika, kognitivno mapiranje i slično. Uspjeh u školi je jako važan. Međutim, ne smijemo zaboraviti da je za život djece jednako važno razvijati sljedeće osobine: samopoštovanje, empatiju, altruizam, poštenje, marljivost, odgovornost, i slično. Podsticanje i razvijanje ovih osobina predstavlja dobar put za ostvarenje boljeg školskog uspjeha učenika. Za naredna istraživanja naveli bismo da se eksperimentalno utvrde efekti pojedinih tehnika racionalnog učenja na školski uspjeh. Nadalje, predložili bismo da se primjenom kvantitativnih istraživanja i različitih mjernih instrumentima ispituju stavovi pedagoga o neophodnim kompetencijama u oblasti rada koji je u vezi sa školskim neuspjehom učenika kao i stavove pedagoga o školskom neuspjehu s obzirom na različita sociopedagoška obilježja učenika.

Margareta Skopljak

Faculty of Philosophy,

University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Nataša Kovačević

IN Fondation – a foundation for social inclusion of children and youth in Bosnia and Herzegovina,

Banja Luka, Bosnia i Hercegovina

FAILURE OF STUDENTS IN PRIMARY SCHOOLS FROM THE POINT OF VIEW OF PEDAGOGUES

Abstract

The general goal of our research is to describe and understand the school failure of students in primary schools from the point of view of pedagogues. In order to realize

the general goal, we started from the basic research question, which reads: What are the activities of pedagogues in the field of work related to school failure of students. For this purpose, we applied qualitative research, focus group technique. Participants in the focus group are pedagogues from primary schools. Using a qualitative coding method, we created a code tree with the corresponding areas, categories and dimensions. In the final version of the code tree, 1 area, 3 categories with corresponding dimensions, was formed. The separate categories are: causes of school failure, prevention of school failure and ways to solve students' school failure. The obtained results showed that the biggest causes of students' school failure are unadapted teaching contents, family problems, students' lack of interest and the influence of their peer group. In the field of prevention and solving the problem of school failure, pedagogues generally apply the same forms of counseling with students and teachers, through classes of the class community introduce students to various techniques of successful learning, encourage their self-confidence and cooperate with teachers.

Keywords: causes, prevention and resolution of school failure, qualitative research and focus groups.

Literatura

- Babarović, T., Burušić, J. & Šakić, M. (2010). Psihosocijalne i obrazovne odrednice školskog uspjeha učenika osnovnih škola: dosezi dosadašnjih istraživanja. *Suvremena psihologija*, 13(2), 235-256.
- Bašić, J. & Kranželić Tavra, V. (2005). Školski neuspjeh i napuštanje škole. *Dijete i društvo: časopis za pomicanje prava djeteta*, 7(1), 15-28.
- Bethan, N, et al. (1995). *What works with low achievers?* ERIC Document Reproduction Service, No. ED 383434.
- Bilić, V. (2001). *Uzroci, posljedice i preovladavanje školskog neuspjeha*. Zagreb: Hrvatski pedagoško- književni zbor.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brković, A. (1994). *Utjecaj uspjeha i neuspjeha na ličnost učenika*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Bumber, Ž i dr. (2001). Problemi i potrebe mladih - prikaz rezultata dobivenih provođenjem fokus grupa. *Diskrepancija: studentski časopis za društveno-humanističke teme*, 2(4), 19-28.
- Cikač, T. (2016). *Odnos srednjoškolaca prema školskom uspjehu* (Doctoral dissertation, University of Rijeka. Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of Pedagogy.).
- Džinović, V. (2009). Using focus groups to give voice to school underachievers. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 41(2), 284-296.

- Eraković, T. (1995). *Korektivni pedagoški rad: Metodički priručnik vaspitnoobrazovnog rada sa djecom koja imaju smetnje u razvoju za studente učiteljskog fakulteta*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Gutvajn, N., Ševkušić, S. (2013). Kako stručni saradnici doživljavaju školski neuspeh učenika. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 45 (2), 342-362.
- Gutvajn, N. (2010). Life priorities of underachievers in secondary school. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 42(1), 109-127.
- Gutvajn, N. (2009). *Konstruktivistički pristup obrazovnom postignuću učenika* (Doctoral dissertation, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет).
- Kocić, Lj. (2002). Škola po mjeri Eduarda Klapareda. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 34(1) str. 141-155.
- Malinić, D. (2007). Kako pomoći neuspešnom učeniku. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 39(1), 86-98.
- Malinić, D., Džinović, V. & Jakšić, I. (2015). Nastavničke percepcije školskog neuspaha: Vredi li se truditi oko neuspešnih učenika? *Nastava vaspitanje*, 65(4), 633-677.
- Mikas, D. (2012). Utjecaj emocionalnih i ponašajnih problema na školski uspjeh učenika. *Pedagogijska istraživanja*, 9(1/2), 83-99.
- Senge, P. (1990). *The fifth discipline. The art & practice of the learning organisation*. New York: Doubleday.
- Slavin, R.E. (1989). Class size and student achievement: small affects of small classes. *Educational Psychologist*, 24(1), 99-110
- Staničić, S. & Resman, M. (2020). *Pedagog u vrtiću, školi i domu*. Zagreb: Znamen
- Sylva, K. & Evans, E. (1999). Preventing Failure at School. *Children & Society*, 13(4), 278-286.
- Trnavac, N. (1996). *Pedagog u školi*. Beograd: Učiteljski fakultet i Centar za usavršavanje rukovodilaca u obrazovanju.
- Trbojević, A. (2019). Sadržaji društvenih nauka u udžbeniku prirode i društva iz ugla učenika. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 49(1), 253-275
- Vigotski, L. (1983). *Mišljenje i govor*. Beograd: Nolit.
- Vulić-Prtorić, A., & Lončarević, I. (2016). Školski uspjeh i mentalno zdravlje: Od relacija do intervencija. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 157(3), 302-324